

Converses creuades: entrevista a tres bandes amb Rosa Solbes, Guillem Martínez i David Fernàndez

El 15M i l'independentisme català
han esquerdat el relat oficial
de la Transició

Joan Canela

Aquesta conversa mai ha tingut lloc. És el resultat de tres entrevistes fetes per separat a tres periodistes que —des de diferents òptiques— han desenvolupat un discurs propi sobre el període de la transició de la dictadura franquista a l'actual monarquia constitucional. Són Rosa Solbes (Alacant, 1950), que va cobrir en primera línia la Batalla de València i es va especialitzar en la violència d'extrema dreta que llavors va viure València; Guillem Martínez (Cerdanyola del Vallès, 1965), autor del concepte *cultura de la Transició* —plasmada en el llibre col·lectiu del mateix nom—, i David Fernàndez (Barcelona, 1974), que ha treballat les conseqüències dels pactes de la Transició en aspectes tan diferents com la corrupció, l'activitat feixista o el terrorisme d'Estat en tot tipus d'articles i llibres, el més recent dels quals és la biografia de l'advocat August Gil Matamala, *Al principi de tot hi ha la guerra*.

Es parla molt de la Transició, però durant anys se n'ha ofert sempre una visió única. Com la va viure vosaltres?

Rosa Solbes: Van ser temps interessants. Molt interessants per a viure'ls des de la política, el sindicalisme o el periodisme. Va ser una època convulsa, però amb fruits desitjables i interessants: una reconciliació real, un pacte que va servir per a mirar endavant. Però que és injust oblidar que això va ser a costa de sang, suor i llàgrimes per part d'alguns, que hi va haver morts, com Miquel Grau, Valentín González o Teófilo Martínez, un xic d'Elda mort durant una vaga i que va ser el primer mort de la Transició.

Guillem Martínez: Va ser únicament un gran pacte que s'explica sobretot per la feblesa de l'esquerra espanyola, que va negociar el desarmament dels moviments socials i el lliurament de la cultura a canvi d'una sèrie de drets convencionals. La gent que ho va viure se'n creu protagonista, però és mentida. No hi van decidir res i només en va quedar una generació frustrada.

Ara, és cert que hi va haver un moment, més o menys a la primavera del 76, que va estar a punt de passar alguna cosa. Llavors es van viure condicions objectives per a una ruptura en molts nuclis urbans. Al meu barri i a molts d'altres, recordo que la policia se'n va retirar. No sé si som conscients del que això suposa: la policia es va retirar dels barris obrers. Llavors, els principals drets socials —fer vaga, sindicar-se, associar-se, etc.— ja havien estat conquerits, abans i tot de l'aprovació de la Constitució. En alguns casos, el que van fer les lleis va ser regular-los i acotar-los.

David Fernández: Primer de tot haig de recordar que, en la Transició, jo no hi vaig ser, així que no vull explicar-ho a gent que sí que va viure aquells anys. Però a la vista dels resultats, sí que en puc extreure algunes conclusions. Primera: hi va haver un pacte entre elits que va tancar per dalt qualsevol altra opció alternativa. Segona: no va ser la mobilització d'una generació sinó d'uns milers, i és obvi, perquè si s'hagués mobilitzat tota una generació sencera, Franco no hauria mort al llit. I tercera: no hi hagué un final estil Portugal, que era el model —malgrat la contrarevolució del 85— i que és el que els permeté tenir tota una sèrie de *conquestes d'abril* que aquí no es van donar. I per aquesta tercera hem hagut de pagar durant tots els anys següents, en forma d'impunitat per als crims i per a les fortunes amassades. Una impunitat que s'ha traduït en una baixa qualitat i pèssima intensitat democràtica i també en un model estructuralment corrupte.

RS: Això de la generació va ser així. Excepte el PCE, totes les formacions polítiques eren molt dèbils, més fruit del voluntarisme que de la voluntat, i sustentades en una militància que sovint no passava de mitja dotzena de persones. Aquí cal recordar el paper clau dels sindicats, que hi podien aportar un sistema organitzatiu, ja que ells sí que tenien una estructura real.

I a escala valenciana, la situació encara era més dramàtica, atés que tots els partits amb alguna cosa a dir [aquí ja en un moment posterior] com el PCE, PSOE, UCD i AP, eren sucursals de Madrid, i a les cúpules de Madrid no els importaven en absolut les característiques especials del País Valencià. I els grups amb discurs propi eren molt xicotets, tenien molt discurs, ja que eren elits intel·lectuals i universitàries, però no tenien militància. Una avantguarda sense ningú darrere.

Però durant anys hi ha hagut un relat oficial, hegemònic, d'una Transició molt diferent...

DF: Quan a mi, a classe [a la Facultat de Ciències Polítiques de la UAB], em van explicar el relat de Victoria Prego, em vaig alçar i me'n vaig anar.

GM: És que aquest relat és l'únic que ofereix el poder. La cohesió social no es basa en drets materials sobre les condicions de vida, sinó que es confia únicament al relat. I aquesta desconexió entre relat i realitat causa moltíssima tristesa. Molts militants de l'època van patir depressions.

DF: El mite oficial de la Transició pivota sobre dues grans mentides: que el rei ho va fer tot —que és insultant— i que va ser pacífica. No podem oblidar que durant aquesta *modèlica* Transició hi va haver més de 600 morts, 200 dels quals en mans de la policia o l'extrema dreta. Atocha, el 23F, el País Basc... són episodis que van marcar profundament tots aquells fets.

RS: A València, a més, hi hagué el factor propi de la Batalla de València, amb una violència que, perquè se m'entenga, anomenaré de *baixa intensitat*, tot i que sóc conscient que no és el més adequat. Era una violència que no buscava matar com a Atocha, però que també produïa danys físics. I aquest era l'objectiu: danys a la democràcia i a la identitat valenciana que encara estem pagant. Casos com les agressions a Pérez Casado o les bombes contra Fuster o Sanchis Guarner, buscaven no tant matar —encara que bé ho podrien haver fet— com acovardir. Els afectats, òbviament, però sobretot acovardir una classe política d'esqueres que s'hauria d'haver mantingut ferma davant aquests fets i, en canvi, va buscar la confraternització i l'apaivagament.

GS: Aquí hi ha una guerra de relats en què una part imposa el seu, i això crea d'aquesta manera una cultura vertical, única a Europa, en la qual és el Govern qui posa els marcs del debat possible. És un autèntic malson, un consens angoixant que ofega la capacitat de discrepància i en el qual tot el que en queda fora és irrellevant. Una de les conseqüències més profundes de la Transició és que es crea a Espanya una cultura d'Estat que fins llavors no existia. Abans, l'Estat no confiava tant en la cultura i el llenguatge —que, per tant, tenien molta més autonomia—, sinó que la resposta més normal era la Guàrdia Civil. I, segurament, *El País* és un dels elements materials més visibles d'aquesta nova cultura d'Estat.

Es comença a esquerdar aquest discurs a partir del 15M?

DF: Aquest discurs oficial comença a esquerdar-se llavors a nivell contrahegemònic, però cal no oblidar que a escala marginal —i dic *marginal* amb tot el sentit positiu— mai no s'ha deixat de fer.

GS: Hi ha dos moments de ruptura del relat: el 15M i la rebel·lió independentista. I en aquests moments la *cultura de la Transició* —que és aquest relat consensuat verticalment— ha quedat només com a fòssil.

RS: En les crítiques del 15M hi ha una clara raó biològica, un canvi generacional. Hi ha un règim esgotat i cal una renovació. El problema hi és perquè ens entossudim a fer una revisió injusta del passat. Per a reivindicar-se no cal desqualificar tot el que es va aconseguir llavors. I, tal com va passar durant la Transició, les persones que han de fer aquesta renovació no poden ser les mateixes que hi han estat durant l'etapa anterior; però una cosa és reconèixer que ja ha passat el teu temps —perquè les maneres de fer política, de comunicar, etc. dels setanta no són les mateixes que les actuals— i una altra és desqualificar aquesta gent.

DF: No vull menystenir el que es va aconseguir, que no va ser poc, però quan esclaten les places, es pensa en present i en futur, no en passat; amb tot, cal fer-ne una revisió crítica quan un es fa la pregunta: «Amb els canvis de la Transició, a qui li ha anat bé?».

La crisi generacional és clau i se'n parla poc. A la plaça de Catalunya hi ha aquest enuig d'una gent a qui havien explicat que era la generació més preparada de la història i que tindrien una feina amb un bon sou, casa, cotxe i vacances al Carib, i de sobte l'ascensor social s'ha encallat. De fet, portava encallat des dels noranta, amb les reformes laborals que s'hi van fer, però s'havia aconseguit dissimular gràcies al sobreendeutament. I amb l'esclat de la crisi s'acaba el miratge. Llavors la gent es gira i pregunta als pares: «Què heu fet amb aquest país? Què ens heu deixat?». Un treballador qualificat de 40 anys cobra 1.300 euros, i un jubilat, 3.000, i que consti que no em queixo de la jubilació. Jo porto cobrant al voltant de mil euros des del 97. Però quan els dius això, llavors s'enfaden.

GS: El problema és que aquest moment de ruptura passa i s'acaba. L'independentisme deixa de ser real a partir del 2012, quan el Govern [català] l'assumeix i el paralitza i, des de llavors, deixa de ser un moviment d'esqueres per ser *demagògicotrumpista*. I a l'altra banda, és Podemos qui liquida el 15M en assumir-lo i paralitzar-lo en una formació de la vella esquerra amb tots els seus límits i incapacitats d'arribar a una ruptura.

RS: És una grandiloquència parlar-hi de ruptura. Realment estem davant d'una nova constitució republicana? Si realment es veuen opcions que les forces dominants i una majoria de la població accepti posar fi a la monarquia, llavors podríem parlar de nova transició... Però, estem en aquest punt? A mi em sembla que

no, i mai he tingut aquesta sensació. Com a molt anem a una actualització de la norma constitucional, que és una cosa que cal fer de tant en tant. L'única convulsió mínimament important ha estat la del moviment independentista, però crec que tampoc hi ha tant una voluntat real de canvi com un cop de puny damunt la taula perquè les reivindicacions catalanes siguin escoltades. És un objectiu que realment han aconseguit, i s'han convertit en portada durant mesos, però sabent que la independència no va enlloc.

DF: El que estem vivint és una autèntica contraofensiva, a molts nivells, però també en el del relat sobre la Transició, en què tot allò que es va estirar des del 15M ara es replega des de dalt. I, possiblement, Catalunya és l'únic lloc on aquest xoc de legitimitats encara es troba mínimament obert.

Què es pot aprendre del que va passar fa quaranta anys? Es poden repetir errors?

DF: Clar que es poden repetir errors, perquè precisament si hi ha una cosa que ensenya la història és que tendeix a repetir-se. I en aquest sentit el procés independentista és massa sovint un mirall del que va ser la Transició. Amb en Quim [Arrufat, exdiputat de la CUP] ho diem sovint, aquest «Mai més un país sense nosaltres», perquè aquest és el perill. Quina opció té el règim ara mateix? Doncs fer una transició! Agafar els cent del manifest, fer un acord per dalt i canviar-ho tot sense que res canviï.

GS: Penso que, a diferència dels anys setanta, ara la gent està més ben formada, si bé també és cert que la millor es troba a l'estranger. Però Podemos i la CUP estan repetint els mateixos errors de llavors: ofegar l'escepticisme, buscar l'intel·lectual aquest que sempre els dóna la raó. La mania aquesta de construir un consens basant-se en un relat i no en uns fets reals no havia de tornar a passar, i ara mateix s'està tornant a esdevenir a Catalunya, on el discurs independentista no té res a veure amb les polítiques reals. I si ho repetim, ja no serem innocents.

